

Perspektívy financovania profesionálneho divadla na Slovensku

DANIELA PALAŠČÁKOVÁ

EKONOMICKÁ FAKULTA TECHNICKÉJ UNIVERZITY
V KOŠICIACH

JAROSLAVA SISÁKOVÁ

FAKULTA DRAMATICKÝCH UMENÍ AKADEMIE UMENÍ
V BANSKEJ BYSTRICI

Úvod

Zriaďovaná kultúra je podporovaná a financovaná štátom. Ide o oficiálne inštitúcie, ako sú napríklad divadlá, múzeá, galérie, ústavy, knižnice, kultúrne či osvetové centrá. Tieto inštitúcie sú zvyčajne vytvorené so špecifickými cieľmi, ktoré sú nastavené vládou alebo inými verejnými agentúrami na podporu a rozvoj národnej kultúry.

Po zmene spoločenských a politických pomerov v roku 1989 sa do novej situácie dostali aj slovenské divadlá. Získali možnosť voľne, bez cudzieho nátlaku prejavovať sa, rozhodovať a konať pri výbere dramatických predlôh, ako aj pri ich inscenačnom stvárnení. Zároveň sú divadlá od tejto doby nútené svoju činnosť viac „ekonomizovať“, čo má vplyv aj na ich repertoárové smerovanie. Vo väčšej miere sa uvádzajú tituly s predpokladom väčšieho záujmu zo strany divákov. Začali vznikáť nové divadelné zoskupenia bez štátnej dotácie, ako napr. Divadlo Stoka¹ (vznik 1991), prvé neštátne poprevratové alternatívne profesionálne divadlo, Divadlo SKRAT² (vznik 2000), ktoré vzniklo ako reakcia niektorých umelcov na nedostatok možností realizovať súčasné divadelno-hudobné, respektíve operné tvary bez kompromisov, ktoré prináša spolupráca s veľkými opernými a divadelnými scénami a iné. Taktiež vznikli divadelné priestory, v ktorých nepôsobí stabilný súbor, napríklad súkromné kabaretné divadlo West (vznik 1996),³ ktoré sa prezentuje „výhodou“, že nemá stály súbor, a preto môže divákovi prezentovať hry v podaní

¹ Bližšie: <http://www.stoka.sk/>.

² Bližšie: <http://skrat.info/o-divadle>.

³ Bližšie: <https://monitoringdivadiel.sk/divadla/divadlo-west-bratislava/>.

ABSTRAKT Financovanie profesionálneho divadla na Slovensku je jednou z kritických vecí pre celý proces jeho fungovania, zvlášť pod vplyvom následkov pandémie koronavírusu a niekoľkoročného neriešeného stavu financovania. Uvedené skutočnosti mali za následok chýbajúce nastavenie vnútorných procesov v divadlách a dodržiavanie pravidiel spojených s efektívnym a hospodárnym čerpaním zdrojov. Cieľom príspevku je pomenovať a analyzovať model súčasného fungovania vybraného profesionálneho divadla, ktorým je Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove, z hľadiska jeho riadenia, organizačného fungovania a financovania. Na vybranom príklade autorky navrhujú kooperatívne financovanie, čerpanie dotácií, model viacročného financovania, ktorý by zároveň zaručoval stabilitu financovania

KLÚČOVÉ SLOVÁ divadlo, financovanie, fungovanie, model, ukazovateľ

umelcov z rôznych divadiel, alebo činoherné profesionálne Divadlo a.h.a. (vznik 1991)⁴ a iné.

Sieť profesionálnych divadiel zostala v podstate zachovaná, ibaže viaceré prešli pod správu samosprávnych krajov alebo miest, čím sa zmenil aj spôsob ich financovania. Financovanie profesionálneho divadla na Slovensku považujeme za jednu z kritických vecí pre celý proces jeho fungovania, zvlášť pod vplyvom doby pandémie koronavírusu, kedy sa stav financovania divadiel niekoľko rokov neriešil.

Cieľom príspevku je pomenovať a analyzovať model súčasného fungovania vybraného profesionálneho divadla, ktorým je Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove (DAD), a to z hľadiska jeho riadenia, organizačného fungovania a financovania. Na vybranom príklade sa pokúsime navrhnúť možnosti kooperatívneho financovania, čerpania dotácií, viacročného financovania a stability financovania.

V súvislosti s uvedeným, v štúdiu sme sa pokúsili zodpovedať aj na súbor čiastkových otázok, ktorými sú: Aká je úloha verejných autorít⁵ v ekonomickom a umeleckom vývoji divadla? Akým objemom peňažných dotácií sa verejné autority podieľajú na financovaní divadla? Aké sú hlavné zdroje vlastných príjmov divadla? Nachádzajú sa medzi nimi dobrovoľné mecenášske dary? Poznačila koronakríza preozdelovanie financií, pozastavenie dotácií, a vlastné príjmy za predstavenia umeleckého súboru divadla? Všetky odpovede na otázky zhrnieme a vyhodnotíme v závere štúdie. Základnú analýzu sme vykonali za obdobie predchádzajúcich piatich rokov, t. j. za obdobie rokov 2018 – 2022. Našou ambíciou bolo vykonať analýzu za dlhšie časové obdobie, žiaľ, výročné správy DAD boli zverejnené až od roku 2018, resp. od roku 2016 s absenciou roku 2017.

Model fungovania profesionálneho divadla na Slovensku

Tematika vývoja divadelníctva na Slovensku nie je nová a ocitla sa v zornom poli niekoľkých domácich a zahraničných autorov, ktorí sa

⁴ Bližšie: <https://www.divadloaha.cz/>.

⁵ Angl. public authority – štátny orgán, verejný orgán. Najvýznamnejšou verejnou autoritou je štát, ktorý organizuje spoločnosť pomocou právnych noriem.

uvedenou problematikou zaoberali či zaoberajú. Bez nároku na vymenovanie všetkých domácich autorov, ktorí sa tejto problematike venovali, alebo venujú, viac-menej z teatrologického hľadiska, spomenieme len niektorých, napr. Marián Bulý,⁶ Ladislav Čavojský,⁷ Peter Himič,⁸ Zdenko Kasáč,⁹ Milan Polák,¹⁰ Miroslav Procházka,¹¹ Vladimír Štefko¹² a iní.

Vývoju profesionálnych divadelných scén na Slovensku v jednotlivých mestách sa venovalo niekoľko slovenských teoretikov a historikov v oblasti divadla vo svojich historických prácach. Kým niektoré majú skôr popisný a prehľadový charakter, napríklad Ladislav Čavojský,¹³ Peter Himič,¹⁴ tak v iných, napríklad Ladislav Mušínský,¹⁵ sa divadelníctvo prezentovalo skôr ako súčasť možností trávenia voľnočasových aktivít v zmysle alternatívy medzi návštevou kina, knižnice, aktívnym športovaním, turistikou a pod. Zároveň v týchto prácach autori poukazujú na fakt, akým spôsobom môže politická moc zasahovať a ovplyvňovať každodenné trávenie voľného času obyvateľov štátu prostredníctvom rôznych nariadení a vyhlášok. Špeciálnu skupinu tvoria analytické štúdie Dagmar Podmakovej,¹⁶ sledujúce úzke prepojenie umeleckého a politického života.

⁶ BULÝ, M. Anton Prídavok a jeho účasť v prešovskom divadelnom živote v rokoch 1938 – 1944. In *Nové obzory* 23. Bratislava : Osveta, 1981. s. 181 – 213.

⁷ ČAVOJSKÝ, L. a kol. *Kapitoly z dejín slovenského divadla*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1967. 590 s.

⁸ HIMIČ, P. Janko Borodáč – zakladateľ alebo exulant? In *Ludia a dejiny – historická biografija a jej miesto v historiografii*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie *Ludia a dejiny – historická biografija a jej miesto v historiografii*, konanej dňa 11. septembra 2015 v Košiciach. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016. s. 120 – 125.

⁹ *Anton Prídavok. Život a dielo*. Zborník pri príležitosti 70. nedežítých narodenín a IX. Literárneho Kežmarku. (Ed. Zdenko Kasáč). Bratislava : Osvetový ústav, 1974.

¹⁰ POLÁK, M. *Frontové divadlá slovenskej armády (1943)*. Bratislava : Národné divadelné centrum, 1998. 158 s.

¹¹ PROCHÁZKA, M. Andrej Bagar. Divadelný kráľ storočia. In *Do pamäti národa. Osobnosti slovenských dejín prvej polovice 20. storočia*. (Ed. Slavomír Michálek). Bratislava : VEDA, 2003. s. 31 – 34.

¹² ŠTEFKO, V. *Divadelná Nitra. 50 rokov slovenského profesionálneho divadla v meste*. Bratislava : Obzor, 1989. 423 s.; ŠTEFKO, V. *Slovenské činoherné divadlo 1938 – 1945. Pokus o náčrt problematiky*. Bratislava : Tália-press, 1993. 171 s.

¹³ ČAVOJSKÝ, L. *Divadlo v Trnave*. Bratislava : Obzor, 1982. 55 s.

¹⁴ HIMIČ, P. *Divadelný život Prešova. Od počiatkov do polovice 20. storočia*. Bratislava : Divadelný ústav, 2014. 283 s.

¹⁵ MUŠÍNSKÝ, L. Ochoťnícke divadlo v Piešťanoch. 1. časť. 1918 – 1945. In *Balneologický spravodajca. Balneological Bulletin. Vlastivedný zborník múzea*. (Ed. Martin Kostelník). Piešťany : Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťanská múzeálna spoločnosť. 439 s.

¹⁶ Bližšie: PODMAKOVÁ, D. Divadlo v zrkadle spoločensko-politických kontextov. In *Slovensko v labyrinte moderných európskych dejín. Pocta historikov Milanovi Zemkovi*. (Ed. Slavomír Michálek). Bratislava : HiÚ SAV & Prodama, 2014. s. 497 – 508; PODMAKOVÁ, D. Divadlo na Slovensku 1918 (1920) – 1938. In *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. (Ed. Jarmila Rogulová). Bratislava : Historický ústav SAV 2009, s. 153 – 162 a s. 153 – 162; PODMAKOVÁ, D. Divadlo v živote Vavra Šrobára. In *Dr. Vavro Šrobár – politik, publicista a národnoosvetový pracovník*. (Ed. Miroslav Pekník). Bratislava : Ústav politických vied SAV – VEDA, 2012, s. 775 – 782; PODMAKOVÁ, D. *Múzy v službe politiky. Divadlo a propaganda. In Storočie propagandy. Slovensko v osidlach ideológií*. (Ed. Valérius Bystrický – Jaroslava Rogulová). Bratislava : AEP, 2005, s. 195 – 204.

V uvedenej súvislosti môžeme spomenúť aj komplexné a syntetizujúce diela *Dejiny slovenského divadla I* a *Dejiny slovenského divadla II* od Vladimíra Štefka,¹⁷ ktoré poskytujú koncentrovaný a prehľadný obraz o vývinových tendenciách slovenskej divadelnej tvorby na profesionálnych javiskách do roku 1948, zachytený na primerane charakterizovanom spoločenskom pozadí a v dejinných súvislostiach.

Dejiny alebo modely fungovania divadla od staroveku po súčasnosť popisujú aj viacerí zahraniční autori. Andreas Kotte¹⁸ napríklad vo svojej knihe *Theatergeschichte. Eine Einführung* [Dejiny divadla. Úvod] popisuje impulzy, novinky a rušivé zlomy vo vývoji divadelného umenia, rovnako ako premeny podmienok, v ktorých tento proces prebiehal. Ponúka nielen chronologický prierez epochami európskeho divadla, ale zameriava sa aj na jeho ústredné otázky a problémy.

Z pohľadu novodobej slovenskej divadelnej kultúry bol výnimočný rok 2020, kedy sme si pripomenuli jubileum – 100. výročie založenia Slovenského národného divadla (1. marca 1920) a 190. výročie uvedenia prvého ochotníckeho predstavenia na území Slovenska (Liptovský Mikuláš, 22. augusta 1830) ako významnú dejinnú súčinnosť a prepojenie medzi neprofesionálnymi a profesionálnymi umelcami na Slovensku. Tento medzník v dejinách divadla, národnej kultúry a kultúrnej identity považujeme za míľnik celonárodného významu, pretože vznik SND otvoril novú éru v dejinách slovenského profesionálneho divadla.

Avšak končiaci sa rok 2020, ktorý bol vyhlásený za „Rok slovenského divadla“, ovplyvnila pandémia koronavírusu, ktorá sa dotkla podujatí plánovaných v rámci osláv a v neposlednom rade aj ich financovania.¹⁹

Ak by sme to mali zhrnúť, tak na jednej strane existuje dostatok publikácií, ktoré sa usilujú hľadať a objavovať potenciál divadelného umenia a kultúrnej tradície, reflektujúcich aktuálny stav umenia ako metafory sveta z hľadiska teatrologie²⁰, nadväzujúcich na výskum v oblasti pedagogických vied, psychológie, sociológie, vzdelávania, kulturologie, ume-

17 ŠTEFKO, V. *Dejiny slovenského divadla I*. Bratislava : Divadelný ústav, 2018. 736 s.; ŠTEFKO, V. *Dejiny slovenského divadla II*. Bratislava : Divadelný ústav, 2020. 1200 s.

18 KOTTE, A. *Theatergeschichte. Eine Einführung* (Dejiny divadla. Úvod). Praha : Akademie múzických umění. 366 s.

19 Bližšie: <https://www.teraz.sk/kultura/divadlo2020-rok-slovenskeho-divadla-a/517073-clanok.html>.

20 Teatrologia zahŕňa všetky výskumy v oblasti dramatiky, scénografie, réžie, hereckých techník. Podľa: PAVIS, P. *Divadelný slovník*. Bratislava : Divadelný ústav, 2004. 542 s.

nia, jazyka a literatúry, filozofie, religionistiky, ako aj ďalších hraničných disciplín.

No na druhej strane je málo prác, ktoré by pomenovali a analyzovali modely súčasného fungovania profesionálneho divadla z hľadiska riadenia, organizačného fungovania, no predovšetkým financovania na Slovensku, napríklad aj v porovnaní so zahraničím. Pritom umelci, ktorí sa venujú profesionálnej umeleckej tvorbe sú odkázaní na peniaze z grantov alebo na pomoc od štátu, ak nastane ťažšie obdobie, akým bola napríklad pandemická kríza spojená s COVID-19.

Uvedené skutočnosti nás motivovali k tomu, aby sme sa v príspevku venovali modelu fungovaniu vybraného profesionálneho divadla na Slovensku, ktorým je Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove, z hľadiska jeho riadenia, organizačného fungovania a financovania.

Rozvoj regionálneho divadla na Slovensku

Po roku 1945 bol na Slovensku zaznamenaný rozvoj regionálneho divadelného života, ktorý bol postupne zavŕšený dobudovaním rozsiahlejšej siete profesionálnych divadiel, vrátane divadiel národnostných menšín, bábkových divadiel či divadiel pre deti a mládež. V súčasnosti pozostáva divadelná sieť predovšetkým z 29 stálych profesionálnych divadiel subvencovaných zo štátnych či verejných zdrojov a množstva nezávislých divadelných súborov.

Zriaďovateľom štátnych divadiel je Ministerstvo kultúry SR (MK SR). Okrem Slovenského národného divadla (SND) je tiež zriaďovateľom Štátneho divadla v Košiciach²¹ (ŠDKE, založené v roku 1945), Štátnej opery v Banskej Bystrici (ŠO, založená v roku 1959) a Divadla Nová scéna (NS, založená v roku 1946) v Bratislave.

V zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR pôsobia aj:

Divadelný ústav v Bratislave (založený v roku 1969): celoslovenská odborná inštitúcia, ktorá sa zaoberá komplexným výskumom, dokumentáciou a poskytovaním informácií vo vzťahu k divadelnej kultúre na Slovensku od vzniku prvej profesionálnej scény v roku 1920. V uvedenej

21 V roku 2023 premenovaného na Národné divadlo Košice.

súvislosti stojí za zmienku, že ústav predložil v januári 2021 na MK SR interný dokument *Strategický plán rozvoja Divadelného ústavu 2021 – 2026*, nakoľko k 31. 12. 2020 ukončením „Roku slovenského divadla 2020“ sa naplnili strategické ciele inštitúcie v oblasti základných a prioritných činností.

Ústav divadelnej a filmovej vedy Slovenskej akadémie vied (založený v roku 1990):²² pôsobí v oblasti vedy a výskumu, zároveň je aj vydavateľom revue dramatických umení *Slovenské divadlo*.

Národné osvetové centrum: zabezpečuje funkciu celoslovenského odborného-metodického pracoviska pre kultúrno-osvetovú činnosť. Metodicky spolupracuje s amatérskymi divadlami a súbormi, je vyhlasovateľom a garantom celoštátnych postupových prehliadok v danej oblasti, vydáva mesačník pre ochotnícke a profesionálne divadlo *Javisko*.

Výchovu a vzdelávanie budúcich profesionálov pre oblasti divadla zabezpečujú predovšetkým Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Akadémia umení v Banskej Bystrici a konzervatóriá v Bratislave, Košiciach, Martine, Prešove, Nitre, Banskej Bystrici a Zvolene. Vo sfére divadla pôsobia aj rôzne nezávislé mimovládne organizácie, profesijné a umelecké zoskupenia.

V súčasnosti sa v kategórií divadiel na území SR nachádzajú:

1. štátne divadlá
2. neštátne divadlá, ktoré sa ďalej členia na podkategórie:
 - samosprávne divadlá (zriaďovateľom je vyšší územný celok alebo obec)
 - študentské divadlá (zriaďovateľom je univerzita alebo verejná vysoká škola)
 - súkromné divadlá (zriaďovateľmi sú právnické osoby)
 - divadlá bez stálej scény

Členenie divadiel do kategórií a ich počty podľa jednotlivých regiónov Slovenska (podľa NUTS 2)²³ sme pre lepšiu prehľadnosť premietli do Tabuľky 1.

²² História ústavu je zdokumentovaná na webovej stránke inštitúcie: <http://www.udfv.sav.sk/?site=historia>. Od 1. 4. 2018 sa ústav zlúčením s Ústavom dejín umenia SAV transformoval do väčšieho celku Centra vied o umení SAV.

²³ SK-NUTS je skratka pre normalizovanú klasifikáciu územných celkov na Slovensku pre potreby štatistického úradu a Eurostatu. Zapadá do širšej klasifikácie NUTS v rámci Európskej únie. Každý slovenský kraj, okres či obec má v SK-NUTS jedinečný kód, ktorý začína písmenami SK (udávajúcimi, že ide o územie na Slovensku) a pokračuje číslami. Kódy pozostávajú z dvoch písmen a troch čísiel a určujú jednotlivé kraje.

Tabuľka 1: Kategória divadiel na území SR

Kategória divadla	Región	Počet	
Štátne divadlá		4	
Neštátne divadlá			
	Samosprávne divadlá	Bratislava	5
		Západné Slovensko	4
		Stredné Slovensko	6
		Východné Slovensko	10
	Študentské divadlá		3
	Súkromné divadlá	Bratislava	15
		Západné Slovensko	8
		Stredné Slovensko	8
		Východné Slovensko	9
	Divadlá bez stálej scény		1
SPOLU:		77	

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dostupných štatistík²⁴

Ako môžeme vidieť v Tabuľke 1, najviac divadiel nájdeme v Bratislave a na východe Slovenska, ktorý bol odjakživa rodiskom umenia či už hudobného alebo divadelného. Hlavný záujem podporovať kultúru má väčšinou mesto, ktoré ponúka dostatočný priestor pre trávenie voľného času a rozvoj, pretože chce, aby sa stalo príjemným miestom pre obyvateľov, ale aj potenciálnych návštevníkov. Práve v krajských mestách Košice (Košický samosprávny kraj) a Prešov (Prešovský samosprávny kraj)²⁵ si našli svoje sídla a miesta aj divadlá. Budova Štátneho divadla v Košiciach, ktorá vznikla pred viac ako 120 rokmi a reprezentuje tradíciu divadelníctva, dominuje historickému jadrú mesta a zároveň je významnou európskou kultúrnou pamiatkou.

V Prešove sa nachádzajú dve profesionálne činoherné divadlá patriace do zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja (PSK):

²⁴ Bližšie: www.statistics.sk.

²⁵ V členení podľa NUTS 3.

- Divadlo Jonáša Záborského (vzniklo v roku 1944 ako Slovenské divadlo v Prešove a odvtedy je jedným z dvoch najväčších divadiel východného Slovenska)
- Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove (vzniklo v roku 1945 ako Ukrajinské národné divadlo, v roku 1990 bolo premenované na DAD).

Vychádzajúc z cieľa štúdie a možností prístupu k informáciám sme sa v nasledujúcej časti zamerali na analýzu nami vybraného divadla, ktorým je DAD v Prešove, pričom sme sa pokúsili o celistvejší náčrt jeho fungovania, a to aj z hľadiska riadenia, organizačného fungovania a financovania.

Analýza Divadla Alexandra Duchnoviča v Prešove

„Divadlo je dušou národa, duchom civilizácie, divadlo je estetika...“ povedal rusínsky buditeľ, dramatik, kanonik Alexander Duchnovič, ktorého meno nesie jediné profesionálne rusínske divadlo na svete a ktoré do roku 1990 nieslo názov Ukrajinské národné divadlo (UND).²⁶

Ako sme už spomenuli, DAD v Prešove je príspevkovou organizáciou PSK, ktorý má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 27 kultúrnych zariadení uvedených v Tabuľke 2.

Tabuľka 2: Kultúrne zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK

Kultúrne zariadenia	Počet
Divadlá	2
Osvetové strediská	5
Knižnice	8
Múzeá	7
Galérie	2
Hvezdárne a planetária	2
Umelecký súbor	1

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov PSK²⁷

²⁶ SISÁKOVÁ, J. Hrdinovia rusínskeho profesionálneho divadelníctva na Slovensku. In *Acta teatralia neosoliensis*, 2023, roč. 9, č. 1, s. 18.

²⁷ Blížšie: www.po-kraj.sk.

DAD je kultúrna a umelecká ustanovizeň, ktorej hlavným predmetom činnosti je vytváranie podmienok v oblasti divadelnej činnosti. Divadlo má na Slovensku ojedinelé postavenie. Jeho činnosť je zameraná na rozvoj a šírenie kultúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku, preto pôsobí najmä ako zájazdové divadlo.

DAD svoju činnosť zabezpečuje vo vlastnej budove, v sídle organizácie na Ul. Jarkovej 77 v Prešove, kde sa nachádzajú administratívne priestory, šatne hercov a Malá scéna. Na rovnakej adrese využíva DAD ako nájomca divadelnú sálu a príslušné priestory, ktorých vlastníkom je Rímskokatolícky farský úrad v Prešove. Okrem toho má v nájme skladovacie priestory a garáže vo vlastníctve Divadla Jonáša Záborského v Prešove (DJZ) na Budovateľskej ul. Tieto priestory využíva ako sklady scénických výprav a divadelných kostýmov.

Ak by sme sa pozreli do jeho histórie, tak DAD vzniklo po druhej svetovej vojne 24. 11. 1945 z iniciatívy mladého učiteľa a milovníka divadelného umenia Ivana Hrica-Dudu, na základe rozhodnutia Ukrajinskej národnej rady v Prešove a do obchodného registra bolo zapísané ako Ukrajinské národné divadlo, družstvo s r.o. v Prešove. Vznik divadla bol teda na báze družstva. O šesť rokov neskôr, konkrétne od 1. januára 1951 už bolo riadené Krajským národným výborom v Prešove, a to až do roku 1961. Následne zriaďovateľská pôsobnosť prešla na novovzniknutý Krajský národný výbor v Košiciach. Žiaľ, štatúty divadla, resp. iné zriaďovateľské listiny sa z tohto obdobia v divadle nezachovali. Od roku 1969 do 31. decembra 1997 divadlo riadilo Ministerstvo kultúry SR. V uvedenom období rozhodnutím ministra kultúry SR sa k dátumu 15. 10. 1990 zmenil aj názov divadla, a to z Ukrajinského národného divadla na Divadlo Alexandra Duchnoviča. Od 1. 1. 1998 do 31. 3. 2002 divadlo riadil Krajský úrad v Prešove a od 1. 4. 2002 je zriaďovateľom divadla PSK.²⁸

Od svojho vzniku prešlo divadlo viacerými jazykovými zmenami. Vo svojich začiatkoch divadlo hralo po ukrajinsky a po rusky, tomu zodpovedal aj dramaturgický zostavený repertoár, prevažne ruská klasika. V päťdesiatych rokoch 20. storočia sa divadlo preorientovalo na ukrajinský jazyk. Až v osemdesiatych rokoch v divadle nastala generačná zmena a divadlo postupne prešlo na rusínsky jazyk, ktorý je rusínskemu etniku

²⁸ Blížšie: <http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>.

zrozumiteľnejší. O tejto orientácii na rusínsky jazyk rozhodli mnohé žiadosti miestnych obyvateľov, ktorí sa pri posledných dvoch slobodných sčítaniach obyvateľstva prihlásili k svojmu materinskému rusínskemu jazyku a k rusínskej národnosti, čo im v uplynulých štyridsiatich rokoch umožnené nebolo.²⁹ Od polovice deväťdesiatych rokov hrá DAD v rusínskom jazyku ako jediné profesionálne divadlo nielen na Slovensku, ale aj na svete. Divadlo hostuje a vykonáva zájazdovú činnosť po celom Slovensku a zúčastňuje sa mnohých domácich i zahraničných prehliadok.³⁰

Činnosti DAD

Pre zabezpečovanie riadneho chodu a svojho poslania DAD realizovalo v nami sledovanom období rokov 2018 – 2023 v súlade so zriaďovacou listinou činnosti v oblastiach, ktoré uvádzame nižšie.

A) Oblasť umeleckej činnosti

Činoherný súbor divadla ako profesionálne umelecké teleso PSK plní verejné a verejnoprospešné činnosti – realizuje umelecké predstavenia na základe dopytu.³¹ Činoherný súbor a hosťujúci realizačný tím za sledované obdobie našťudoval, umelecky pripravil a uviedol v premiére divadelné inscenácie a rozprávky uvedené v Tabuľke 3. V každej sezóne zaraďuje do svojho repertoáru aj jedno predstavenie našťudované v ukrajinskom jazyku. Naplánovaná divadelná hra Šesť postáv hľadá autora v dôsledku sprísnených pandemických opatrení v súvislosti s Covid-19 v roku 2021 zrealizovaná nebola. Predstavenie bolo odohrané až v roku 2022.

Tabuľka 3 Naštudované inscenácie a rozprávky za obdobie rokov 2018 – 2022

Rok	Naštudované inscenácie	Premiéra
2018	Izba č. 6	16. 03. 2018
	Sľuby	05. 10. 2018
	Domov	26. 10. 2018

²⁹ Bližšie: <https://www.regionsaris.sk/kultura-a-umenie/divadlo-alexandra-duchnovica/>.

³⁰ SISÁKOVÁ, J. Hrdinovia rusínskeho profesionálneho divadelníctva na Slovensku, s. 18.

³¹ Bližšie: <http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>.

	Na revíziu	05. 12. 2018
2019	Perníková chalúpka	29. 03. 2019
	Pieskovisko	17. 05. 2019
	Známy neznámy	18. 10. 2019
	Ostali hlupákmi	11. 12. 2019
2020	Detektor lži	18. 09. 2020
	Aj múdry schybí	14. 10. 2020
	Mirandolina	18. 12. 2020
2021	Ani mak	04. 06. 2021
	Rozprávka Pávi kráľ	09. 07. 2021
	12 stoličiek	23. 10. 2021
2022	Láska k blížnemu	25. 2. 2022
	Šesť postáv hľadá autora	8. 4. 2022
	Červená kalina	15. 6. 2022
	Na ruinách	16. 12. 2022

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Výročných správ DAD³²

Ako môžeme vidieť v Tabuľke 3, tak od vypuknutia pandémie Covid-19, t. j. od roku 2020 až do roku 2022 sa znížil počet našťudovaných inscenácií o jednu v každom roku.

DAD ďalej v oblasti umeleckej činnosti:

- zabezpečuje uvádzanie reprízových inscenácií,
- rozvíja národnú divadelnú kultúru, s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života Rusínov, ktorú prezentuje aj v zahraničí,
- vydáva a rozširuje neperiodické publikácie i propagačné materiály divadla,
- vykonáva vlastnú sprostredkovateľskú a propagačnú činnosť,
- vyrába scénické a kostýmové výpravy na zabezpečenie vlastnej divadelnej činnosti,
- vyvíja ďalšie významné kultúrne aktivity v spolupráci s inými kultúrnymi inštitúciami a neziskovými organizáciami.

³² Bližšie: <http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>.

B) Oblasť výstavnej činnosti

Výraznú činnosť DAD už niekoľko rokov vyvíja aj v oblasti spolupráce s inými divadlami, kultúrnymi organizáciami v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK, ako aj mimovládnyimi organizáciami a neziskovými inštitúciami. V spolupráci so Slovenským národným múzeom – Múzeom rusínskej kultúry v Prešove zrealizovalo stálu výstavu pod názvom DAD a PULS v premenách času. DAD vydáva programové bulletiny k jednotlivým premiéram, plagáty, letáky a iné propagačné materiály divadla.

C) Oblasť prevádzkovej činnosti

Činnosti výrobného, umelecko-technického, marketingového a ekonomicko-administratívneho charakteru tvoria nedeliteľnú súčasť činnosti DAD tak, aby mohlo zabezpečovať svoje poslanie. Ide najmä o:

- výrobu a opravy scénických a kostýmových výprav, ich skladovanie, ochranu a prepravu na miesto uskutočnenia výkonu,
- facility manažment, prepravu a obstarávania tovarov, služieb a verejných prác, technickej údržby budov a zariadení, bezpečnosti pri práci a požiarnej ochrany,
- marketing: predaj vstupeniek, propagáciu, reklamu a sponzoring,
- ekonomiku: rozpočtovanie, financovanie, účtovníctvo, mzdová a personálnu agendu, sociálno-právnu agendu, ako aj služby a práce spojené s ochranou majetku DAD,
- administratívu: evidenciu a správu majetku.

D) Oblasť riadenia ľudských zdrojov

Počet zamestnancov DAD závisí od veľkosti organizácie, od zložitosti organizačnej štruktúry, od jeho prevádzkových potrieb a v neposlednom rade na celkový počet zamestnancov má vplyv predovšetkým rozpočet divadla. Ten stanovuje pre počet prijímaných zamestnancov limity, ktoré by divadlo nemalo pri efektívnom riadení prekročiť. Na počet zamestnancov má vplyv aj postavenie, kompetencie a stanovené ciele divadla, ktoré sa stávajú východiskom pre organizačné a personálne plány tak, aby divadlo dosahovalo splnenie úloh a stanovené ciele. V nasledujúcej Tabuľke 4, vychádzajúc z údajov sprístupnených vo *Výročných správach DAD*, uvádzame rozbor štruktúry a počtu zamestnancov za obdobie rokov 2018 – 2023.

Tabuľka 4 Štruktúra zamestnancov DAD za obdobie rokov 2018 – 2023

Štruktúra zamestnancov		Počet zamestnancov / rok					
		2018	2019	2020	2021	2022	2023
Riaditeľ		1	1	1	1	1	1
Vedúci útvarov	Umelecký šéf čínohry	1	1	1	1	1	1
	Ekonomický námestník	1	1	1	1	1	1
	Vedúci útvaru STD	1	1	1	1	1	1
Členovia čínohry		16	15	16	16	16	16
Umelecko-technickí zamestnanci, pomocný personál		13	14	13	13	11	13
Marketing, administratíva		5	5	5	5	4	5
SPOLU:		38	38	38	38	35	38

Z Tabuľky 4 vyplýva, že počet riadiacich zamestnancov sa za sledované obdobie rokov 2018 – 2022 a v roku 2023 nemenil. Členov čínohry bolo za sledované obdobie najviac. Ich počet sa fakticky nemenil až na výnimku roku 2019, kedy sme zaznamenali pokles o jedného zamestnanca. Oproti tomu sme u umelecko-technických zamestnancov v roku 2019 zaznamenali nárast o jedného zamestnanca a v roku 2022 pokles o dvoch zamestnancov. Počet u marketingových a administratívnych zamestnancov tiež sa nemenil. V tomto prípade sme zaznamenali pokles o jedného zamestnanca v roku 2022, kedy bol zaznamenaný celkový pokles zamestnancov, a to z 38 na 35. Ako môžeme vidieť tak v aktuálnom roku 2023 počet zamestnancov opäť vzrástol z 35 na 38. Z toho môžeme usúdiť, že koronakríza nemala vplyv na celkové znižovanie počtu zamestnancov.

Riaditeľ a vedúci útvarov vytvárajú súlad medzi počtom a štruktúrou miest a počtom a štruktúrou zamestnancov tak, aby požiadavkám každého pracovného miesta zodpovedali pracovné schopnosti zamestnanca. Presadzujú v divadle efektívny štýl vedenia ľudí, formovanie pracovných tímov a vytváranie dobrých medziľudských vzťahov. V rámci svojej pôsobnosti zaisťujú bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci v zmysle zákona 330/96 Z. z. v platnom znení. Pravidelným kontrolným procesom monitorujú pracovné prostredie, identifikujú ohniská, určujú potenciálne krízy a ich možné dopady na divadlo ako celok. Divadlo má vypracovaný *Krízový pandemický plán DAD* ako aj *Etický kódex DAD*.

E) Financovanie Divadla Alexandra Duchnoviča v Prešove

Činnosť DAD, spojená so zabezpečením hlavnej činnosti DAD, t. j. tvorbou a uvádzaním divadelných predstavení, je finančne krytá podrobným rozpočtom, ktorý vrátane jeho čerpania DAD uvádza vo svojich *Výročných správach*. Činnosti možno považovať za dlhodobé a po obsahovej stránke nemenné. Krátkodobé činnosti, akými sú napr. kultúrne aktivity realizované v konkrétnom čase a priestore, sa môžu meniť v závislosti od rôznych nepredvídaných okolností. Na tieto aktivity zvyčajne poskytuje účelový príspevok PSK.

DAD sa usiluje o udržanie kvality a finančnej prístupnosti vstupeniek pre širokú divácku verejnosť. Vhodnou cenovou politikou sa snaží vychádzať v ústrety čo najširšiemu okruhu diváckej verejnosti, predovšetkým študentom, dôchodcom, sociálne slabším skupinám obyvateľstva, občanom so zmenenou pracovnou schopnosťou, ako aj odídencom a pracovným migrantom z Ukrajiny.

Z pohľadu zabezpečovania príjmov sú najdôležitejšie príjmy z rozpočtu PSK a z vlastných príjmov – tržby z predstavení, ktoré sme premietli do Tabuľky 5.

Tabuľka 5 Príjmy DAD z rozpočtu PSK a vlastné príjmy (2018-2022)

Príjmy DAD	Rok / Príjmy (v €)				
	2018	2019	2020	2021	2022
Príjmy z rozpočtu PSK	597 211,00	647 204,00	689 250,00	704 575,52	775 184,86
Vlastné príjmy z toho:					
za predstavenia umeleckého súboru	47 129,50	47 637,00	18 459,00	24 119,00	60 527,75

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Výročných správ DAD³³

33 Blížšie: <http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>.

Ako môžeme vidieť v Tabuľke 5, príjmy z rozpočtu PSK sa pre DAD z roka na rok navyšovali. Z pohľadu zabezpečovania vlastných príjmov sú pre DAD najdôležitejšie tržby z predstavení umeleckého súboru. Avšak táto najpodstatnejšia časť príjmov v rokoch 2020 a 2021 bola vo výraznej miere poznamenaná pandemiou koronavírusu. V roku 2020 v porovnaní so skutočnosťou roku 2019 dosiahlo DAD prepád tržieb z predstavení o 29 178 €. V roku 2021 sa situácia mierne zlepšila. V roku 2022, kedy došlo k uvoľňovaniu prijatých opatrení v čase koronakrízy, môžeme sledovať oproti roku 2021 nárast tržieb o 36 409 €. Výška tržieb sa odvíjala od počtu návštevníkov. Konkrétne rozdiely v celkovom počte návštevníkov boli ovplyvňované koronakrízou a počtom zájazdových predstavení, kde sa tržby odvíjajú od kapacitných možností. Mierny pokles v tržbách za prenájom, ktorý nie je uvedený v tabuľke 5, pripisujeme situácii na trhu počas obdobia koronakrízy.

Žiaľ vo výročných správach sme nenašli žiadne informácie o sponzorských príspevkoch, ktoré by boli použité na činnosť DAD a ktoré by vo výraznej miere mohli prispieť ku kvalitnejšej produkcii, ako aj šíreniu dobrého mena DAD nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí, predovšetkým v krajinách kde žije rusínska národnostná menšina.

V oblasti projektovej činnosti nachádzame príjmy najmä z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (Kult Minor) a z MK SR. Z dotácií Kul Minoru boli podporované predovšetkým projekty divadla, týkajúce sa naštudovanie nových inscenácií a z dotačného programu MK SR to boli kultúrne poukazy.

Tabuľka 6 Príjmy z projektov za obdobie rokov 2018 – 2022

Príjmy z projektov	Rok / Príjmy (v €)				
	2018	2019	2020	2021	2022
Kul Minor	24 700,00	30 500,00	16 000,00	0	40 000,00
MK SR	3 821,00	4 973,00	329,00	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Výročných správ DAD³⁴

Za uvedené roky 2018 – 2022 neboli pre DAD schválené žiadne mimorozpočtové zdroje podľa § 23 zákona 523/2004 Z.z.

34 Blížšie: <http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>.

Diskusia a závery

DAD patrí k najvýznamnejším symbolom národnej hrdosti, odhodlanosti a spolupatričnosti Rusínov. Fenoménom UND či DAD sa zaoberali a azda aj naďalej budú zaoberať historici aj teatrologovia. Väčšina autorov sa zameriava na dejiny divadelníctva, alebo vyzdvihuje jeho umelecký či výchovný význam pre spoločnosť. My sme sa v príspevku zamerali skôr na jeho riadenie, organizačné fungovanie a financovanie.

Pri odpovedi na otázku: Aká je úloha verejných autorít v ekonomickom i umeleckom vývoji divadla? a Akým objemom peňažných dotácií sa verejné autority podieľajú na financovaní divadla? sme dospeli k nasledujúcemu záveru. Trhové hospodárstvo prinieslo vlnu liberalizácie aj do oblasti divadelného umenia. DAD, zo začiatku ako spoločnosť na báze družstevníctva, ktoré vzniklo vlastne na zelenej lúke, hrá v dvoch jazykoch (rusínskom a ukrajinskom), a ktoré oslávi onedlho 80. výročie, prežilo hlavne preto, že ho tvorili a tvoria ľudia, ktorí milovali a milujú svoju prácu a svoj národ. Nežná revolúcia síce priniesla uvoľnenie vo všetkých oblastiach ekonomického života, no divadlo ako pozostatok socializmu zostalo v rukách štátu ako príspevková organizácia MK SR (1969 – 1997), od roku 1998 do roku 2002 divadlo riadil Krajský úrad v Prešove a od roku 2002 zriaďovateľom divadla je PSK.

Hospodárenie DAD pokračuje v línii plánovaného rozpočtu a v objeme verejných dotácií. Spoločným znakom počas celého inštitucionálneho vývoja je deficitné financovanie divadla, ktoré bolo vždy nevýnosným podnikaním a bez výdatnej pomoci z verejných zdrojov by nemalo šancu na prežitie. Ani trhové hospodárstvo nedokázalo premeniť divadlo vo výnosný podnik. V nami sledovanom období pozorujeme takmer v každom roku postupný rast objemu dotácií z rozpočtu PSK, ale nie v čiastke, ktorá by vo výraznej miere pomohla zlepšiť kvalitu a podmienky na jeho ďalšie fungovanie.

Nasledovne si zhrnieme vývoj sebestačnosti, teda aké sú hlavné zdroje vlastných príjmov divadla, alebo aký veľký podiel potrebných financií na prevádzku divadla si dokázalo divadlo zabezpečiť z vlastných zdrojov (otázka: Nachádzajú sa medzi nimi dobrovoľné mecenášske dary?). Vychádzali sme pritom z jednotlivých analyzovaných rokov 2018 – 2022.

Absenciu nachádzame v prejave priazne modernému divadlu, náklonnosti k podpore, resp. sponzoringu. Bez pochyb môžeme hovoriť o neprítomnosti „mecenášov“, resp. mecenášskych i finančných sponzorských darov, ktoré by podporili celkovú kvalitu „moderného DAD“. Žiaden popis darov, ani ich rozčlenenie na dary mecenášske a sponzorské sa nám vypátrať nepodarilo.

Pritom podľa štruktúry zamestnancov má divadlo 5 zamestnancov na úseku marketingu a administratívy, ktorí by mohli vynaložiť viac úsilia v oblasti tvorby projektov, ktoré by pomohli budovať alebo zviditeľňovať značku divadla. Mohlo by ísť o akýkoľvek druh kampane, vrátane spoločensky zodpovedných aktivít (Corporate Social Responsibility). Keďže sa svet marketingu neustále vyvíja, pribúdajú alebo ubúdajú nové komunikačné kanály, marketingový zamestnanec by mali sledovať nové trendy a mali by vedieť na ne reagovať. Mali by vyhľadávať kurzy a zúčastňovať sa konferencií. V uvedenej oblasti to vnímame ako veľmi slabú stránku divadla.

Pozitívne tendencie sme nezaznamenali ani v smere hľadania nových zdrojov príjmov, ktoré by sa podieľali na financovaní divadla. Dotácie za nami sledované obdobie plynuli predovšetkým z Kul Mínoru. Pritom existujú mnohé iné výzvy, z ktorých by sa DAD mohlo uchádzať o dotáciu. Ako príklad môžeme uviesť:

Program Interreg NEXT zameraný na ochranu prírody, zdravotnú stárostlivosť, rozvoj kultúry a cestovného ruchu. Je jedinečný tým, že podporuje spoluprácu členských štátov EÚ, vrátane Slovenska a Ukrajiny. Pohraničné regióny Slovenska, Maďarska, Rumunska a Ukrajiny tak majú viac príležitostí na vytváranie spoločných projektov, ktoré môžu zlepšiť kvalitu života a služby pre ich obyvateľov aj návštevníkov.

Fond na podporu umenia (FPU), ktorý je jednou z verejnoprávných inštitúcií na podporu kultúrneho priemyslu a zameriava sa na podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu. FPU vznikol na základe zákona č. 284/2014 Z. z. Fond nahrádza relevantnú časť dotačného systému MK SR a je nezávislý od ústredných orgánov štátnej správy, pričom jeho hlavným cieľom a poslaním je podpora „živého“ umenia a kultúry. Fond poskytuje finančné prostriedky najmä na tvorbu, šírenie a prezentáciu umeleckých diel; podporu medzinárodnej spolupráce; na vzdelávacie programy v oblasti umenia, kultúry a kreatívneho priemys-

lu; na štipendiá pre fyzické osoby, ktoré sa tvorivo, či výskumne podieľajú na rozvoji umenia a kultúry. Podprogram č. 1.1 – Divadlo je cieleň na podporu profesionálneho činoherného divadla, hudobnodramatického divadla, bábkového divadla a iných alternatívnych foriem divadla, s cieľom udržania kontinuity divadelnej kultúry, nových umeleckých foriem a aktivít nekomerčného charakteru.³⁵

Pri poslednej odpovedi na otázku „Poznačila koronakríza prerozdelenie financií, pozastavenie dotácií, a vlastné príjmy za predstavenia umeleckého súboru divadla?“ jednoznačne vyplynulo, že koronakríza vo výraznej miere neovplyvnila prerozdelenie financií z PSK. Ovplyvnila zníženie, resp. v roku 2021 pozastavenie dotácií z Kult Minoru a v neposlednom rade sa vo výraznej miere znížili vlastné príjmy za predstavenia umeleckého súboru divadla.

Z pohľadu krízového manažmentu, tak ako väčšina príspevkových organizácií, ani DAD Prešov nemalo v sledovanom období krízového zamestnanca ani manažéra, no vedúci pracovníci, ktorí túto úlohu zohrávajú, robili dostatočné opatrenia, aby sa divadlo do krízy nedostalo. Avšak v období krízy je potrebné modernizovať techniku, udržiavať kontakt s médiami, sponzormi a vynakladať prostriedky na reklamu, ktorá je aj v tomto období dôležitá.

Najväčšou výzvou pre DAD je nastaviť vhodný model a ukazovatele naviazané na fungovanie a financovanie DAD vo všeobecnosti. Kľúčovými bodmi pre divadlo by mali byť:

- rozvíjať medzinárodné aj domáce partnerstvá na úrovni iných divadiel, ale aj iných kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií
- ponúkať svojmu divákovi nielen návštevu divadelného predstavenia, ale aj iné populárno-vzdelávacie formáty
- vytvárať efektívne partnerstvá s podnikateľskou sférou, sponzormi a darcami
- modernizovať divadelnú budovu a techniku
- vo väčšej miere sa zapájať do domácich a medzinárodných projektov
- tvorivo reagovať na obmedzenia spojené s krízami

³⁵ Bližšie: <https://www.grantexpert.sk>.

- využívať nové, netradičné formáty vstupu do on-line priestoru, využívať potenciál hercov, budovy aj techniky na nové audiovizuálne projekty a spolupráce.

V súvislosti s uvedeným musíme mať na zreteli, že len teoretické poznatky tejto problematiky nám ešte nezaručia úspešné fungovanie divadla a predchádzanie alebo zvládnutie ďalších potenciálnych kríz, ktoré môžu nastať.

SUMMARY

Perspectives of Financing Professional Theatre in Slovakia

Funding of professional theatre in Slovakia is one of the critical issues for the whole process of its functioning, especially due to the aftermath of the coronavirus pandemic and several years of unresolved funding situation. The above-mentioned facts have resulted in the lack of established internal processes in theatres and compliance with the rules related to efficient and economical use of resources. The aim of the study is to name and analyse the current models of professional theatre functioning in terms of management, governance and financing in Slovakia, but also in comparison with foreign countries. Based on a selected example from practice, the authors will try to suggest possibilities of cooperative financing, receiving subsidy, multi-year financing and stability of financing. Following the above-mentioned, they will also try to propose an appropriate model and indicators related to the functioning and financing of professional theatre in Slovakia in general.

LITERATÚRA

Anton Prídavok. Život a dielo. Zborník pri príležitosti 70. nedežitých narodenín a IX. Literárneho Kežmarku. (Ed. Zdenko Kasáč). Bratislava : Osvetový ústav, 1974.

BULÝ, Marián. Anton Prídavok a jeho účasť v prešovskom divadelnom živote v rokoch 1938 – 1944. In *Nové obzory* 23. Bratislava : Osveta, 1981. s. 181 – 213.

ČAVOJSKÝ, Ladislav a kol. *Kapitoly z dejín slovenského divadla.* Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1967. 590 s.

ČAVOJSKÝ, Ladislav. *Divadlo v Trnave*. Bratislava : Obzor, 1982. 55 s.

HIMIČ, Peter. *Divadelný život Prešova. Od počiatkov do polovice 20. storočia*. Bratislava : Divadelný ústav, 2014. 283 s. ISBN 978-80-89369-77-5.

HIMIČ, Peter. Janko Borodáč – zakladateľ alebo exulant? In *Ludia a dejiny – historická biografía a jej miesto v historiografii*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Ludia a dejiny – historická biografía a jej miesto v historiografii, konanej dňa 11. septembra 2015 v Košiciach. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 120 – 125. ISBN 978-80-8152-427-1.

KOTTE, Andreas. *Theatergeschichte. Eine Einführung* (Dejiny divadla. Úvod). Praha : Akademie múzických umění. 366 s. ISBN 9788073316013.

MUŠINSKÝ, Ladislav. Ochotnícke divadlo v Piešťanoch. 1. časť. 1918 – 1945. In *Balneologický spravodajca. Balneological Bulletin. Vlastivedný zborník múzea*. (Ed. Martin Kostelník). Piešťany : Balneologické múzeum v Piešťanoch; Piešťanská muzeálna spoločnosť. 439 s. ISBN:978-80-89155-18-7.

PAVIS, Patrice. *Divadelný slovník*. Bratislava : Divadelný ústav, 2004. 542 s. ISBN 8088987245.

PODMAKOVÁ, Dagmar. Divadlo na Slovensku 1918 (1920) – 1938. In *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. (Ed. Jaroslava Rogulová) Bratislava : Historický ústav SAV, 2009, s. 153-162. ISBN 978-80-970060-4-4.

PODMAKOVÁ, Dagmar. Divadlo v zrkadle spoločensko-politických kontextov. In *Slovensko v labyrinte moderných európskych dejín. Pocta historikov Milanovi Zemkovi*. (Ed. Slavomír Michálek). Bratislava : HiÚ SAV & Prodama, 2014, s. 497 – 508. ISBN 9788089396283.

PODMAKOVÁ, Dagmar. Divadlo v živote Vavra Šrobára. In *Dr. Vavro Šrobár – politik, publicista a národnoosvetový pracovník*. (Ed. Miroslav Pekník). Bratislava : Ústav politických vied SAV – VEDA, 2012, s. 775 – 782. ISBN 9788022412100.

PODMAKOVÁ, Dagmar. Múzy v službe politiky. Divadlo a propaganda. In *Storočie propagandy. Slovensko v osidlach ideológií*. (Eds. Valerián Bystrický – Jaroslava Rogulová). Bratislava : AEP, 2005, s. 195 – 204. ISBN 8088880645.

POLÁK, Milan. *Frontové divadlá slovenskej armády (1943)*. Bratislava : Národné divadelné centrum, 1998. 158 s. ISBN 8085455595.

PROCHÁZKA, Miroslav. Andrej Bagar. Divadelný kráľ storočia. In *Do pamäti národa. Osobnosti slovenských dejín prvej polovice 20. storočia*. (Ed. Slavomír Michálek). Bratislava : VEDA, 2003, s. 31 – 34. ISBN 9788022407712.

SISÁKOVÁ, Jaroslava. Hrdinovia rusínskeho profesionálneho divadelníctva na Slovensku. In *Acta teatralia neosoliensis*, 2023, roč. 9, č. 1, s. 18. ISSN 1339 – 780X.

ŠTEFKO, Vladimír. *Dejiny slovenského divadla II*. Bratislava : Divadelný ústav, 2020. 1200 s. ISBN 978-80-8190-066-2.

ŠTEFKO, Vladimír. *Dejiny slovenského divadla I*. Bratislava : Divadelný ústav, 2018. 736 s. ISBN 978-80-8190-039-6.

ŠTEFKO, Vladimír. *Divadelná Nitra. 50 rokov slovenského profesionálneho divadla v meste*. Bratislava : Obzor, 1989. 423 s. ISBN 9788021500266.

ŠTEFKO, Vladimír. *Slovenské činoherné divadlo 1938 – 1945. Pokus o náčrt problematiky*. Bratislava : Tália-press, 1993. 171 s. ISBN 8085455080.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://skrat.info/o-divadle>

http://www.culture.gov.sk/odpocety/odpocety07/sd_ke.pdf

<http://www.divadload.sk/page/9386/kontakt>

<http://www.stoka.sk/>

<https://monitoringdivadiel.sk/divadla/divadlo-west-bratislava/>

<https://www.divadloaha.cz/>

<https://www.grantexpert.sk>

<https://www.regionsaris.sk/kultura-a-umenie/divadlo-alexandra-duchnovica/>

<https://www.statistics.sk>

<https://www.teraz.sk/kultura/divadlo2020-rok-slovenskeho-divadla-a/517073-clanok.html>

KONTAKT

PhDr. Daniela Palaščáková, PhD., Dr.h.c.
Technická univerzita Košice,
Katedra ekonómie EF TU
B. Nemcovej 32, O40 01 Košice, Slovakia
e-mail: daniela.palascakova@tuke.sk

Mgr. art. Jaroslava Sisáková
Akadémia umení v Banskej Bystrici,
Katedra divadelnej dramaturgie, réžie a teatrologie FDU AU
Horná 95, 974 01 Banská Bystrica, Slovakia
e-mail: jaroslava.sisakova@gmail.com